

Voorwoord

Cahiers Inlichtingenstudies
BISC nr. 1
p. 13-16
© Maklu-Uitgevers
ISBN 978-90-466-0518-9

Marc Cools, Emmanuel Debruyne, Veerle Pashley & David Stans

Inleiding

Het is voor ons een eer en een genoegen om bij wijze van introductie het woord te kunnen nemen in dit eerste nummer van de ‘Cahiers inlichtingenstudies – Cahiers d’études du renseignement – Journal of intelligence studies’. Deze nieuwe cahiers zijn het resultaat van de inzet van een aantal praktijkmensen en academici die een wetenschappelijke belangstelling aan de dag leggen voor het ruime domein van de inlichtingenstudies.

Naar aanleiding van het 175-jarige bestaan van België in 2005 werd de wetenschappelijke en de inlichtingenwereld gevraagd – onder impuls van Laurette Onkelinx, voormalig Vice-Eerste-Minister en Minister van Justitie en Koenraad Dassen, voormalige Administrateur-Generaal van de Veiligheid van de Staat – om de beslissing van het Voorlopig Bewind op 15 oktober 1830 teneinde de functie van een Administrateur-Generaal van de Openbare Veiligheid in te stellen de nodige wetenschappelijke luister bij te zetten. In die optiek werd het tweetalig wetenschappelijk boek ‘De Staatsveiligheid. Essays over 175 jaar Veiligheid van de Staat – La Sûreté. Essais sur les 175 ans de la Sûreté de l’Etat’ (Cools, Dassen, Libert & Ponsaers, 2005) een realiteit en dit naast een unieke tentoonstelling over 175 jaar Veiligheid van de Staat die in Brussel liep en op een ruime publieke belangstelling kon rekenen. Het opzetten van een BISA of ‘Belgian Intelligence Studies Association’ met een onafhankelijke en academische nieuwsbrief dito initiatieven als logische ondersteuning mislukte jammer genoeg. Slechts één ‘BISA’ studiedag, één wetenschappelijk werk (Petermann, Claes, 2005) en één nieuwsbrief (Petermann, 2004) zag toen het licht.

In die optiek kan nu al worden gesteld dat de ‘de facto’ opvolger in 2010 of het BISC als een ‘Belgian Intelligence Studies Centre’ en redactie van deze nieuwe cahiers een betere start heeft genomen. Het BISC was er onmogelijk gekomen zonder de steun van enerzijds de inlichtingengemeenschap zelf en anderzijds de academische wereld. Vooral naar deze eerste groep enthousiastelingen gaat onze persoonlijke dank en wetenschappelijke erkenning en waardering uit. In louter alfabetische volgorde zijn dit voor ons: Hans D’hont, Raymond Dory, Frank Franceus, Patrick Leroy, Robin Libert, Guy Rapaille, Nathalie Roegiers, Alain Segers en Alain Winants van respectievelijk de Inlichtingen- en Veiligheidsschool, het Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie, het Vast Comité van Toezicht op de Inlichtingen- en veiligheidsdiensten, het Centrum

voor Politiestudies, de Algemene Dienst Inlichtingen en Veiligheid en de Veiligheid van de Staat.

Inlichtingenstudies: een wetenschappelijk theoretisch kader

De inlichtingengemeenschap heeft een cruciale taak in het behouden van onze democratische samenleving opdat vooral alle burgers er hun rechten en vrijheden blijvend zouden kunnen in uitoefenen. Het is in die context evident dat de inlichtingen- en veiligheidsdiensten het voorwerp moeten kunnen uitmaken van inlichtingenstudies. In de wetenschap wordt daarom voor een vierledige kaderaanpak geopteerd. Ten eerste dienden we de Belgische ‘intelligence community’ in te bedden in een historisch kader dat ons toelaat stil te staan bij de vroegere evoluties en ons kan verrijken met betrekking tot de hedendaagse situaties. Zo heeft Verhoeven (2011, 19) reeds aangekaart hoe verschillende landen, waaronder België, steeds meer archiefmateriaal ter beschikking stellen om onderzoeken toegankelijker te maken. Deze positieve evolutie maakt het mogelijk om de inlichtingengemeenschap binnen een breder historisch kader te plaatsen. Ten tweede is het noodzakelijk om het juridisch kader waarbinnen de inlichtingen – en veiligheidsdiensten werken en opereren, weer te geven. Ook een functioneringskader mag niet ontbreken. En ‘last but not least’ is het eveneens nodig te voorzien in een sociaal-wetenschappelijk en bestuurskundig perspectief.

We kunnen dan ook enkel maar de hoop uitdrukken dat er nog vele en indringende publicaties mogen tot stand komen. De tijd is er rijp voor en het beeld van een in zichzelf gesloten, onzichtbare instelling ligt ver achter ons. In een goed functionerende democratie hoort het zo te zijn dat een staat haar veiligheid inderdaad zo goed als mogelijk organiseert, maar ook dat de samenleving de gelegenheid heeft de wijze waarop dit gebeurt tot voorwerp van discussie en debat maakt (Cools & Ponsaers, 2010).

Het Belgian Intelligence Studies Center

Het Belgian Intelligence Studies Center is als het ware een inhoudelijk autonoom functionerende groep binnen het Centrum voor Politiestudies vzw met een afgevaardigde in de algemene vergadering. Van in het begin werd echter de keuze gemaakt om het BISC naar vorm en inhoud Belgisch te maken. Dit resulteert in het gegeven dat elkeen er in de gesproken en geschreven tussenkomsten zijn eigen moedertaal hanteert met erkenning van de gelijkwaardigheid van de andere talen. Het BISC kent bijgevolg verschillende werktalen en dit verklaart meteen waarom de cahiers door het leven zullen gaan als Cahiers inlichtingenstudies – Cahiers d’études du renseignement – Journal of intelligence studies.

Het BISC zal jaarlijks twee studiedagen organiseren omtrent thema’s die passen in het bovenvermelde concept van de inlichtingenstudies. De eerste studiedag vond plaats bij de Veiligheid van de Staat te Brussel onder het thema ‘Inlichtingen- en veiligheidsdiensten: geschiedenis en vooruitblik’ en de tweede als ‘Ethiek en inlichtingen: oxymoron?’ aan de Koninklijke Militaire School eveneens te Brussel.

Cahiers inlichtingenstudies – Cahiers d'études du renseignement – Journal of intelligence studies

De doelstelling van deze cahiers is om de Belgische inlichtingengemeenschap onderwerp te maken van reflectie en discussie. In dit eerste nummer hebben we bewust gekozen om de deelnemers aan onze studiedagen de uitgeschreven tussenkomsten van een aantal lezingen te bezorgen om vervolgens eerder met themanummers te werken. Deze tussenkomsten hebben hoofdzakelijk betrekking op ethiek en inlichtingen.

Hoewel inlichtingendiensten, alsook de controle erop, onderhevig zijn aan een juridische omkadering, zijn de keuzes die deze organisaties moeten maken in bepaalde situaties allerminst evident. Zo is het vrijwel onmogelijk en misschien zelfs onwenselijk om bindende richtlijnen uit te vaardigen voor elke situatie waarin morele dilemma's de bovenhand hebben (Baarda & Verweij, 2010: 17). Ethiek wordt in deze context terecht omschreven als '*Un monde de raisonnement pour affronter les dilemmes*' (François & Pichevin, 2011: 7). Ze zoomt dieper in op die situaties waarin de morele oordeelvorming en de betrouwbaarheid ervan centraal staat.

In dit eerste cahier wordt het onderwerp 'Ethiek en inlichtingen' uiteengezet door de focus te leggen op de totstandkoming van een algemeen theoretisch kader, een bespreking van 'good practices', de positie van ethiek in de controle op inlichtingendiensten en de rol van ethiek in de relatie tussen journalistiek en inlichtingen. Concreet vertaalt zich dat in volgende artikels.

Als eerste bijdrage gaat *Carl Ceulemans* dieper in op de vraag of er al dan niet sprake kan zijn van een *rechtvaardige inlichtingentheorie (RIT)*. De auteur hanteert het referentiekader van de 'Just War Theory' zoals dit uitgewerkt is binnen de discipline van de militaire ethiek. Zijn bevindingen worden achteraf getoetst aan de hand van een concrete case. Vervolgens gaat *Franc Franceus* in zijn bijdrage op zoek naar een *kader voor de inlichtingendiensten*. Hij bespreekt hierin de 'good practices' van de *United Nations Human Rights Council* en past dit toe op de *Belgische situatie*. Daarnaast benaderen *Patrick Leroy en Béatrice Abondio* de relatie tussen '*Human Intelligence*' en *diplomatie*. Zij behandelen de praktijk van spionage in relatie tot de ethiek. Vervolgens bespreekt *Guy Rapaille* de controle op inlichtingendiensten. In zijn artikel *Le controle des services de renseignement est-il ou doit-il être éthique?* legt hij de focus op de mate waarin dit orgaan ethisch is of zou moeten zijn. Tot slot benadert *Marie – Cécile Royen* de inlichtingendiensten vanuit haar ervaringen als journaliste. Ze bespreekt in haar bijdrage *Ethique, renseignement et journalisme* welke rol ethiek in deze materie heeft.

Deze bijdragen benaderen de relatie 'ethiek en inlichtingen' elk vanuit hun eigen referentiekader. We hopen dat het deel kan en mag uitmaken voor verdere reflecties naar de toekomst toe.

Bibliografie/Bibliographie

COOLS, M., PONSAERS, P. (2010). « Les études de renseignement en Belgique: un état de la question provisoire », *Cahiers de la Sécurité*, INHESJ, Paris, 145-149.

COOLS, M., DASSEN, K., LIBERT, R., PONSAERS, P. (2005). *De Staatsveiligheid. Essays over 175 jaar Veiligheid van de Staat – La Sûreté. Essais sur les 175 ans de la Sûreté de l'Etat*, Brussel, Politeia, 383 p.

DEBRUYNE, E. (2008). *La guerre secrète des espions belges. 1940-1944*, Bruxelles, Racine, 396 p

FRANÇOIS, L. & PICHEVIN, T. (2011). "Introduction", in Pichevin, T. *Ethique et renseignement: la difficile cohabitation du bien et de la nécessité*, Paris, ESKA, 141 p.

PETERMANN, S. (2004). *BISA newsletter*, Luik, 8 p.

PETERMANN, S., CLAES, W. (2005). *De inlichtingendiensten in België en de nieuwe bedreigingen – Les services de renseignements en Belgique et les nouvelles menaces*, Brussel, Politeia, 156 p.

VAN BAARDA, TH. A. & VERWEIJ, D.E.M. (2010). *Praktijkboek militaire ethiek: ethiek en integriteit bij de krijgsmacht, morele vorming, dilemmatraining*, Nederlands Instituut voor Militaire Ethiek, Damon, 520 p.

VERHOEYEN, E. (2011). *Spionnen aan de achterdeur: de Duitse Abwehr in België 1936-1945*, Governance of Security Research Report Series, Antwerpen, Maklu, 622 p.